

Rollag

Fem områder er undersøkt, hvorav to er gitt middels botanisk verdi (Bergan, Skuggerud) og ett er gitt liten botanisk verdi (Turterud-Brumsdalen). Disse er ikke undersøkt kulturhistorisk. De øvrige områdene er vurdert å ha høy botanisk og kulturhistorisk verdi og er omtalt her.

Rollag kirkegrend

Undersøkelse

Botanikk: JEE, OP. Kulturhistorie: OP.

Beliggenhet

Kartblad M711: 1715 III

UTM: NM 16 55

H.o.h.: 360-400 m.

Vegetasjonsregion: Sørboreal region

Landskapsregion: Østlandets nedre dalbygder (Numedalen)

Beskrivelse

Sentralt i Numedal ligger Rollag Kirkegrend, med Lågen som glitrende livsnerve i dalbunnen. I det kuperte småskalalandskapet øst for elva snor den gamle bygdeveien seg fram mellom tjærebrune stuer, stabbur og gamle bevaringsverdige tun.

I Kirkebygda finnes et nærmest enestående kulturmiljø. Høyt oppe i åsen ligger seks gamle husmannsplasser underlagt prestegården, kalt Paradisgrenda. Som grønne lunger i et ellers bratt og lukket skogslandskap ligger de gamle plassene på små avsats opp i den sørvendte dalsiden. Nede ved Lågen ligger prestegården, stavkirke og bygdetunet.

Biologisk verdifulle kulturmiljøer

- 1) Slåtteeing: Partier med ugjødsle slåtteeing finnes flere steder i området, bl.a. en smal stripe på oversiden av tunet ved øvre Hanseplass. Areal: omtrent 50 x 100 meter. Også ved Solberg finnes slåtteeing.
- 2) Styvingstrær: Det er registrert styvingstrær i området, men det er trolig lenge siden disse er skjøttet. Ellers er det flere beitemarker i området med en middels rik flora.

Vegetasjon og flora

Slåtteeingene er i hovedsak kalkfattige tørrenger, ofte med rik flora. Enkelte steder finnes bl.a. store mengder seterfrytle. Ellers er det sett arter som engnellik, storblåfjær, storengkall og tjæreblomst.

Historie

Nøyaktig hvor gammel den eldste husmannsplassen under prestegården er vet en ikke sikkert, men mye taler for at husmannsplassen Solberg ble grunnlagt rundt år 1700.

Delinga av Solberg til to plasser skjedde rundt 1796. Øyberg er også en av de eldste plassene. Selve navnet er trolig et oppkallingsnavn, for så langt en kjenner til har ikke eiendommen noen gang ligget øde etter ryddinga i ca. 1730. Bruket var også lenge kjent under tilnavnet Nilseplass. Siden ble plassene øvre og nedre Hanseplass ryddet.

Sett i forhold til husmannsplasser og smågårder ellers i Rollag var denne grenda relativt god. Navnet Paradisgrenda og det faktum at husmennene under prestegården så å si aldri flyttet, vitner også om at dette var gode plasser. For å kompensere for de knappe innmarksarealene var jordbruksdriften i Paradisgrenda basert på en særdeles effektiv utnyttelse av utmarksarealene. Dette skapte et åpent og sterkt kulturpåvirket landskap. Det var mye udyrket slåtteland i grenda. Ofte var det vanskelig å se hvor slåttelandet sluttet og skogen begynte. I tillegg til skrapslåtten var løvtrærne den viktigste utmarksressursen. Bjørk- og øreløv ble høstet før slåtten tok til. Selje, rogn og osp ble tatt om høsten. Bjørk, selje og rogn ble aldri hugget ved roten, men styvet i en viss høyde.

Husmannsvesenet i Paradisgrenda opphørte i 1926, etter at husmenn i Norge i 1924 fikk en lovbestemt rett til å kjøpe eiendommen de drev. Kjørvevei opp til grenda kom først under siste krig. I dag har jordbrukslandskapet i Paradisgrenda en annen karakter enn tidligere. De gamle skrapslåttene i de bratte liene har grodd til med blandingskog. Grenda har fått et mørkere og mer lukket preg.

Kulturminner

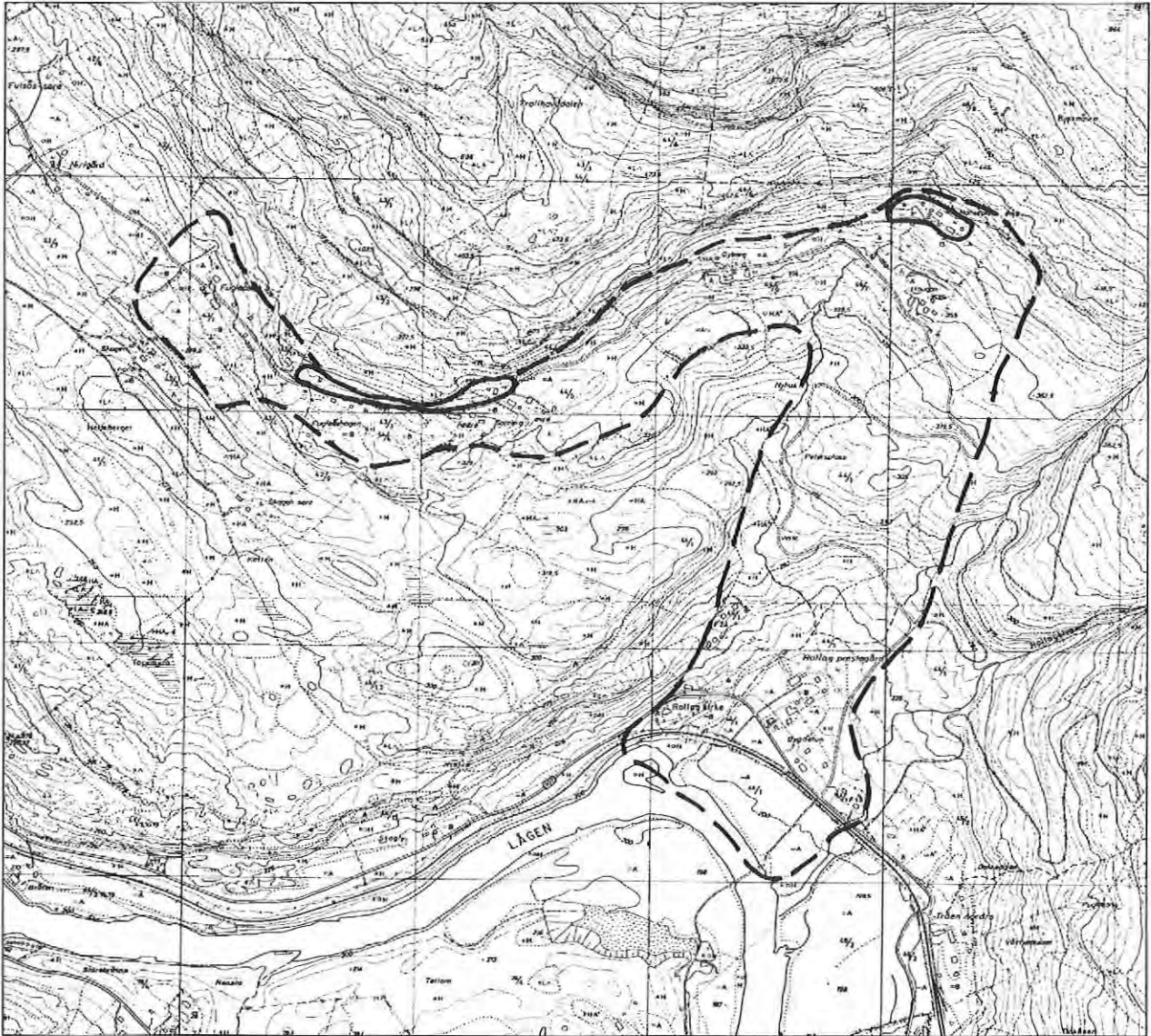
Mye av bebyggelsen er beholdt i tradisjonell stil.

Med mange tjærebrune småhus ligger øvre Hanseplass høyt oppunder Bjønnåsen. En del av bebyggelsen er fra begynnelsen av 1900-tallet, men er bygd i samme nøkterne, tradisjonelle byggestil som de eldre husene. Øvre Hanseplass er fremhevet som et av kommunens åtte bevaringsverdige tun. En lønn ruver i tunet, og rydningsrøyser ligger spredt rundt på innmarka.

Lenger øst ligger Solberg på en smal og langstrakt avsats i lia nord for prestegården. Kommuneveien går her gjennom tunet og er et viktig linjedrag i landskapsbildet. Våningshus, småhus og større, laftede låver ligger tett ved veien og forsterker atmosfæren. Bygningsmassen på de to Solberg-gårdene er godt vedlikeholdt, og en ny garasje er forsøkt tilpasset tradisjonell byggestil og farge. På nedre Solberg står ei eik som tuntre.

Fra tunet på nedre Solberg fortsetter veien i en slak sving rundt en berghammer. Her ligger Fugleåshagen. Et småkollet og åpent landskapsrom dannes av en forholdsvis stor, åpen flate. Her står en gammel stue, et grisehus og en løe. Plassen er ikke bebodd og hører under nedre Solberg.

Rollag stavkirke er fra 1200-tallet. Den ligger nede ved Lågen, i et lite landskapsrom omgitt av pene bjørker. Øst for kirka ligger Rollag prestegård, den eldste bebodde prestegården i landet. Hovedbygningen er oppført



i 1633, bispestugu er fra 1666, og ett av de tre stabburene er fra 1719. Sør for prestegården ligger Rollag bygdetun, hvor ti tømmerhus danner et friluftsmuseum.

Verdivurdering

Området kan karakteriseres som et representativt/typisk landskap ut fra følgende kriterier:

- Kontinuitet (K)
- Representativitet (N/K)
- Sjeldenhet (K)
- Mangfold (K)
- Inngrep/påvirkning
- Helhetlig landskap
- Alder (K)
- Autentisitet (K)
- Estetisk verdi

Representative enger for fylket, med ganske rik flora. Innslag av storengkall er av interesse. Dette er nær nordgrense for arten i Numedal. Helheten i området er godt bevart. Området har høy botanisk verdi (***)

Område 34

Rollag kirkegrend, Rollag kommune

Økonomisk kartblad BV 047, BV 048, 1:15.000

— : avgrensning kulturlandskapsområde

- - - : avgrensning botanisk interessante områder

Områdets spesielle historie og helhetlige bygningsmiljø gir Rollag kirkegrend svært høy kulturhistorisk verdi (****).

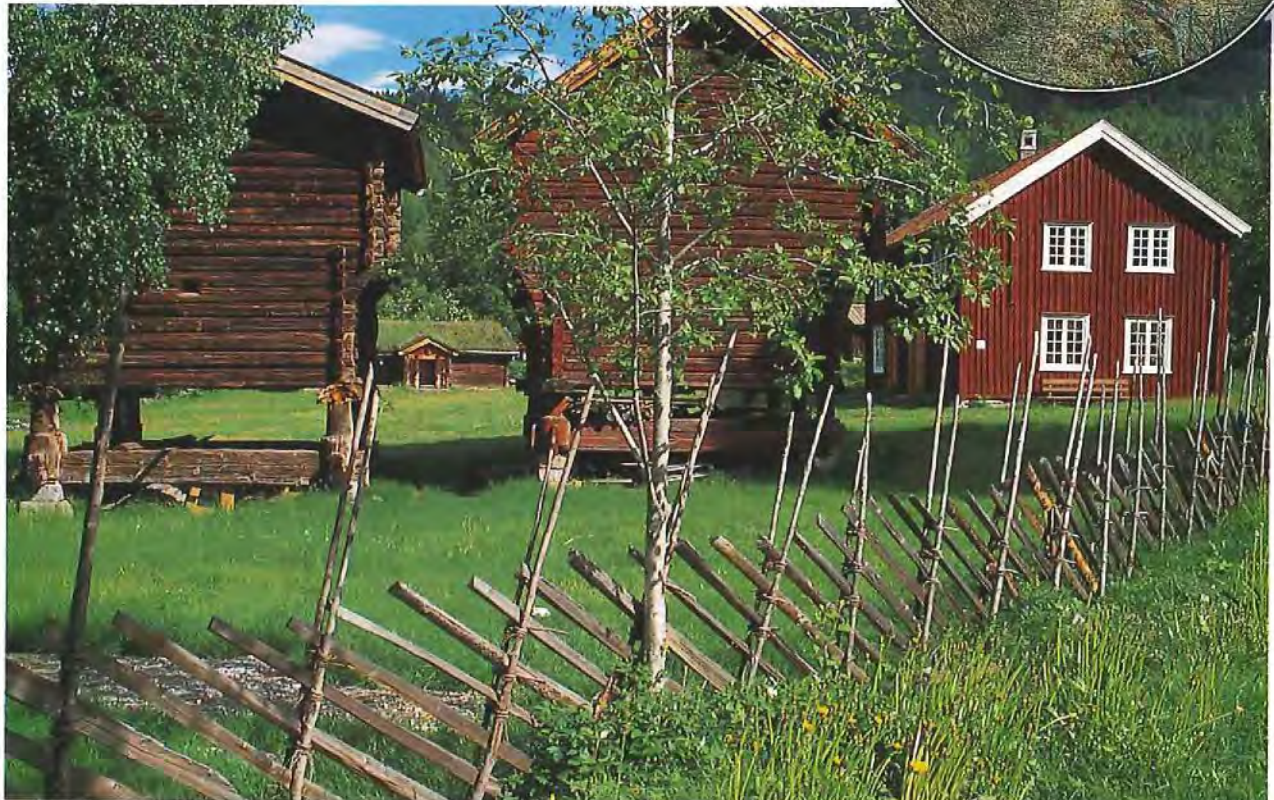
Samlet sett vurderes området å ha nasjonal verdi i kulturlandskapsammenheng.



Øvre Hanseplass er en tidligere husmannsplass, med mange verneverdige hus. Foto: Jørn Jensen.

Stua på Selsteigen er en av mange eldre bygninger i tunet. Foto: Jørn Jensen.

Rollag bygdetun består av 10 tilflytta hus fra 1700 og 1800-tallet. Foto: Bård Bredesen.



Selsteigen

Undersøkelse

Botanikk: JEE. Kulturhistorie: JJ.

Beliggenhet

Kartblad M711: 1714 IV

UTM: NM 18 46

H.o.h.: 240-260 m.

Vegetasjonsregion: Sørboreal region

Landskapsregion: Østlandets nedre dalbygder
(Numedalen)

Beskrivelse

Selsteigen ligger langt sør i Rollag, på øst-siden av Numedalslågen. Plassen ligger på et platå for seg selv, mellom elva og den stupbratte fjellsiden. Kulturmarka er omgitt av skog på alle kanter. En del av innmarka ligger på høyde med tunet, mens resten ligger nedenfor tunet, helt ned mot Numedalslågen. Den øverste delen av innmarka er oppdelt i mange teiger, mens jordet nede ved Lågen er større og ganske flatt. Jernbanen skjærer gjennom den nederste delen av området.

Biologisk verdifulle kulturmiljøer

1) Beitemark: Rett ved husene.

2) Slåtteeing: Små felter ligger flere steder ved husene.
Areal: omtrent 100 x 100 meter.

Vegetasjon og flora

Beitemarka og deler av slåtteeingene er kalkfattige tørrenger med arter som tjæreblomst, dunkjempe, engnellik, vår- og bakkeveronika, storengkall og enkelte individer av brudespore. Ved en bekk som renner gjennom området ligger kalkfattige fuktenger.

Historie

Navnet Selsteigen er ikke sikkert tolka. Skrivemåten har endret seg mye. På 1600- og 1700-tallet var formen Seigelsteen mye brukt. Siste ledd er sannsynligvis teigen fra gammelt av, mens førsteleddet har ført til flere tolkninger. Det kan være «sigm» av verbet «siga» = sile, rennende vann, eller «siglestein» som tilsvarer anker. Selsteigen er antakelig skilt ut fra nabogården i sør, Ulvik. Den er omtalt i skattemanntallet fra 1626 og var da en ødegård.

Kulturminner

Tunet består av følgende hus:

- stue fra 1700-tallet påbygd i 1903
- sommerstue, trolig fra ca. 1850
- stabbur fra ca. 1700
- stabbur fra 1710, tilbygd 2. etasje i 1807
- kjellerbu fra 1700-tallet
- fjøs fra 1800-tallet
- heste- og sauestall fra 1700-tallet sammenbygd med hestestall på 1800-tallet

- grisestall fra 1800-tallet
- låve fra 1700-tallet
- vedskjul fra 1800-tallet
- smie fra ca. 1900, bygd av Levor Andresen Fløtterud som var en dyktig smed og hjulmaker
- snekkerverksted fra ca. 1900
- sag fra ca. 1900, flyttet til tunet i ca. 1950

Verdivurdering

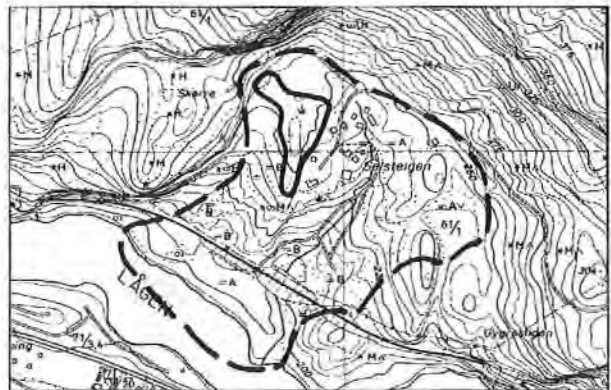
Området kan karakteriseres som et representativt/typisk landskap ut fra følgende kriterier:

- Kontinuitet (N)
- Representativitet (N/K)
- Sjeldenhet (K)
- Mangfold (N)
- Inngrep/påvirkning
- Helhetlig landskap
- Alder (K)
- Autentisitet (K)
- Estetisk verdi

Representative enger og flora. Middels artsrikt. Forekomst av storengkall er interessant. Helheten er godt bevart. Området vurderes å ha høy botanisk verdi (***)

Tunet på Selsteigen består av over 10 gamle tømmerhus som alle er i tilnærma opprinnelig stand. SEFRAK-registreringen for Rollag fra ca. 1985 konkluderer med at tunet på Selsteigen er i fredningsklasse. Kjellerbua vurderes å være i verneklasse 1 (av nasjonal verdi), mens de to stabbura ble plassert i verneklasse 2 (av regional verdi). Kulturlandskapet har heller ikke vært utsatt for større endringer, og det er mange randsoner til tun, skog og vann. Selsteigen vurderes å ha høy kulturhistorisk verdi (***)

Samlet sett vurderes området å ha *lokal verdi* i kulturlandskapsammenheng.



Område 35

Selsteigen kulturlandskap, Rollag kommune

Økonomisk kartblad BW 046, 1:10.000

— : avgrensning kulturlandskapsområde

— : avgrensning botanisk interessante områder